

הלכות תשובה פרק ב

פרק ב

מהו התשובה

גדרי מהות התשובה

תשובה גמורה ותשובה שאינה גמורה

א.

אי זו היא תשובה גמורה? זה שבא לידו דבר שעבר בו, ואפשר בידו לעשות, ופירש ולא עשה מפני התשובה - לא מיראה, ולא מכשלון כוח.

כיצד, הרי שבא על אשה בעבירה, ולאחר זמן נתייחד עמה, והוא עומד באהבתו בה, ובכוח גופו, ובמדינה שעבר בה, ופירש ולא עבר - זה הוא בעל תשובה גמורה.

הוא ששלמה אומר "וזכור את בוראיך בימי בחורותיך עד אשר לא יבואו ימי הרעה והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" (קהלת י"ב:א):

ב.

ואם לא שב אלא בימי זקנותו, ובעת שאי אפשר לו לעשות מה שהיה עושה - אף על פי שאינה תשובה מעולה, מועלת היא לו, ובעל תשובה הוא.

אפילו עבר כל ימיו, ועשה תשובה ביום מיתתו, ומת בתשובתו - כל עוונותיו נמחלין, שנאמר "עד אשר לא תחשך השמש והאור והירח והכוכבים ושב העבים אחר הגשם" (קהלת י"ב:ב), שהוא יום המיתה - מכלל

שאם זכר בוראו ושב קודם שימות, נסלח לו:

מהות התשובה ופנימיות הידוי

ג.

א – יעזוב חטאו

ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו, ויסירנו ממחשבתו, ויגמור בליבו שלא יעשהו עוד, שנאמר "יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו"

(ישעיהו נ"ה:ז):

ד.

ב – וניחמתי

וכן יתנחם על שעבר, שנאמר "כי אחרי שובי נחמתי ואחרי הודעי ספקתי על ירך" (ירמיהו ל"א:י"ח),

ג – ויאמר שלא ישוב לחטא

ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם, שנאמר "ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו, אשר בך ירוחם יתום" (הושע י"ד:ד).
וצריך להתודות בשפתיו ולומר ענינות אלו שגמר בליבו:

ה.

כל המתודה בדברים ולא גמר בליבו לעזוב – הרי זה דומה לטובל ושרץ בידו, שאין הטבילה מועלת עד שישליך השרץ.

וכן הוא אומר "ומודה ועוזב ירוחם" (משלי כ"ח:יג).

וצריך לפרוט את החטא, שנאמר "חטא העם הזה חטאה גדולה ויעשו להם אלהי זהב" (שמות ל"ב:ל"א):

מדרכי התשובה -

- להיות השב צועק תמיד לפני י"י בבכי ובתחנונים,
- ועושה צדקה כפי כוחו,
- ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו,
- ומשנה שמו - כלומר שאני אחר ואיני אותו האיש שעשה אותן המעשים,
- ומשנה מעשיו כולם לטובה ולדרך ישרה,
- וגולה ממקומו - שגלות מכפרת עוון, מפני שגורמת לו להיכנע ולהיות עניו ושפל רוח:

וידוי ברבים וביחיד

ושבח גדול לשב שיתודה ברבים ויודיע פשעיו להם, ומגלה עבירות שבינו לבין חבריו לאחרים, ואומר להם, "אמנם חטאתי לפלוני ועשיתי לו כך וכך, והריני היום שב וניחם".

וכל המתגאה ואינו מודיע, אלא מכסה פשעיו - אין תשובתו גמורה, שנאמר "מכסה פשעיו לא יצליח" (משלי כ"ח:ג):

במה דברים אמורים, בעבירות שבין אדם לחבריו, אבל שבינו לבין המקום - אינו צריך לפרסם עצמו, ועזות פנים היא לו אם גילם, אלא שב לפני האל ברוך הוא ופורט חטאיו לפניו, ומתודה עליהן בפני רבים סתם, וטובה היא לו

שלא נתגלה עווננו, שנאמר "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" (תהלים ל"ב:א') :

תשובת וצעקת עשי"ת ויום הכיפורים

התשובה והצעקה בכל השנה ובעשי"ת

ט.

אף על פי שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרת הימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים היא יפה ביותר, ומיד היא מתקבלת, שנאמר "דרשו י"י בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב" (ישעיהו נ"ה:ד) .

במה דברים אמורים, ביחיד, אבל בציבור, כל זמן שעושין תשובה וצועקין בלב שלם, הן נענין, שנאמר "כי"י אלהינו בכל קראנו אליו" (דברים ד"ז):

תשובה וידידי יום הכיפורים

י.

חיוב ידידי יוה"כ

יום הכיפורים הוא זמן תשובה לכל, ליחיד ולרבים, והוא "קץ מחילה וסליחה" לישראל.

לפיכך חייבין הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכיפורים.

זמן הידידי

ומצות ידידי יום הכיפורים - שיתחיל מערב היום קודם שיאכל, שמא ייחנק בסעודה קודם שיתודה.

ואף על פי שהתודה קודם שאכל, חוזר ומתודה בלילי יום הכיפורים ערבית, וחוזר ומתודה בשחרית ובמוסף ובמנחה ובנעילה.

והיכן מתודה? יחיד אחר תפילתו, ושליח ציבור באמצע תפילתו בברכה רביעית:

יא.

נסח הידוי

הידידי שנהגו בו כל ישראל,

אבל חטאנו וגמ',

והוא עיקר הידוי.

עברות שהתודה ביוה"כ שעבר

עבירות שהתודה עליהן ביום הכיפורים זה - חוזר ומתודה עליהן ביום הכיפורים אחר, אף על פי שהוא עומד בתשובתו, שנאמר "כי פשעי אני אדע וחטאתי נגדי תמיד" (תהלים נ"א:ה):

פיוס בין אדם לחבירו

יב.

אין התשובה ולא יום הכיפורים מכפרין אלא עבירות שבין אדם למקום, כגון מי שאכל דבר אסור, או בעל בעילה אסורה, וכיוצא בהן.

אבל עבירות שבין אדם לחבירו, כגון חובל חבירו, או המקלל את חבירו, או גוזל, וכיוצא בהן - אינו נמחל לו לעולם עד שיתן לחבירו מה שהוא חייב לו, וירצהו:

יג.

אף על פי שהחזיר לו ממון שהוא חייב לו - צריך לרצותו ולשאול ממנו שימחול לו.

ואפילו לא הקניט את חבריו אלא בדברים - צריך לפייסו, ולפגוע בו עד שימחול לו:

י.ד.

לא רצה חבריו למחול לו - מביא לו שורה של שלשה בני אדם מריעיו, ופוגעים בו ומבקשים ממנו.

לא נתרצה להם - מביא לו שניה ושלישית.

לא רצה - מניחו והולך לו, וזה שלא מחל הוא החוטא.

ואם היה רבו - הולך ובא אפילו אלף פעמים עד שימחול לו:

טו.

אסור לאדם שיהיה אכזרי ולא יתפייס, אלא יהיה נוח לרצות וקשה לכעוס, ובשעה שמבקש ממנו החוטא למחול - מוחל בלבב שלם ובנפש חפצה. ואפילו הצר לו הרבה וחטא לו הרבה - לא יקום ולא יטור.

וזה הוא דרכם של זרע ישראל וליבם הנכון, אבל הגויים ערלי הלב אינן כן, אלא **"ועברתו שמרה נצח"** (עמוס א': י"א).

וכן הוא אומר על הגבעונים, לפי שלא מחלו ולא נתפייסו, **"והגבעונים לא מבני ישראל המה"** (שמואל ב' כ"א:ב):

טז.

החוטא לחבריו, ומת חבריו קודם שיבקש ממנו מחילה - מביא עשרה בני אדם ומעמידן על קברו, ואומר בפניהם,

"חטאתי לי"י אלהי ישראל ולפלוני זה, שעשיתי לו כך וכך".

ואם היה חייב לו ממון - יחזירו ליורשיו.

לא היה יודע לו יורש - יניחנו בבית דין ויתודה: